

УДК 370.67.98.

Маркова Тетяна Вячеславівна

аспірант кафедри педагогіки

Житомирський Державний університет ім. І.Франка, м. Житомир

Sunshine-sunshine@rambler.ru

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто особливості підготовки майбутніх вчителів-філологів до міжкультурної комунікації та розкрито базові поняття в науковій літературі, проаналізовано стан досліджуваної проблеми та виокремлено основні визначення базових понять щодо вивчення проблеми міжкультурної комунікації та формування готовності до її здійснення.

Ключові слова: підготовка до міжкультурної комунікації; міжкультурна комунікація; підготовка; позааудиторна навчальна діяльність.

Постановка проблеми. В наш час професійна освіта та особливо до підготовка фахівців якісно змінюється: вищі навчальні заклади покликаний не тільки дати певну суму знань майбутнім вчителям-філологам, але й навчити мислити творчо, нестандартно, приймати швидкі і єдино вірні рішення часто в складних, екстремальних ситуаціях, уміти знайти спільну мову з різними категоріями громадян тощо. Тому необхідно вдосконалювати закономірності підготовки майбутніх вчителів-філологів, адже саме в процесі навчання закладаються основи професійної майстерності та конкуренто-спроможності. Високий професіоналізм і творча майстерність фахівців – один з найважливіших власне людських ресурсів, що стає фактором оптимального розв'язання пріоритетних глобальних проблем. У цьому контексті особливого значення набуває інтегративно-комплексна наука акмеологія, тому що саме вона вивчає закономірності та технології розвитку професіоналізму та творчості, як «акме» – форма оптимального здійснення певних видів професійної діяльності.

Вивченням особливостей підготовки майбутніх вчителів-філологів до міжкультурної комунікації в полікультурному середовищі потребує аналізу базових понять таких як: «комунікація», «міжкультурна комунікація», «підготовка», «полікультурне середовище».

Мета статті – визначити акмеологічні особливості підготовки майбутніх вчителів-філологів до міжкультурної комунікації в полікультурному середовищі.

Виклад основного матеріалу. В Україні дану проблему розробляють у різнопланових працях В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, П. Донець, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. Кушнарєва, Л. Нагорна, А. Приятельчук, М. Обушний, П. Скрипка [8].

У численних дисертаційних працях вітчизняних та російських науковців, які з'явилися за останні десять років у педагогіці, досліджуються проблеми міжкультурної або полікультурної освіти І.Балицька, Л. Воротняк, О. Гуренко, Н. Маркова, дидактичні аспекти формування навичок міжкультурної комунікації студентів у процесі фахової підготовки Л. Гайсіна, Р. Гришкова, Г. Захарова, Є.Савельєва, формування соціокультурної компетентності в контексті вивчення іноземних мов вивчають Г. Єлізарова, І. Закір'янова, М. Сафіна.

Саме поняття міжкультурної комунікації пов'язане з іменами таких зарубіжних вчених як Е. Холл, К. Клакхон, А. Кребер, Р. Портер, Д. Трагер. Даний феномен намагалися пояснити з різних точок зору західні дослідники.

Як багатопланове поняття міжкультурна комунікація охоплює дві головні складові – «культуру» й «комунікацію».

Сучасний науковець В. М. Манакін вважає, що міжкультурна комунікація – це вербальне та невербальне спілкування людей, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот [4].

Розглянемо основні підходи до підготовки майбутніх вчителів-філологів до міжкультурної комунікації в полікультурному середовищі.

Так існує культурологічний підхід в освіті виявляється, на думку Н. Ткачової, через створення оптимальних умов для опанування на суб'єктивному рівні провідних соціальних цінностей, у яких фокусується накопичений соціокультурний досвід людства, через ефективне використання матеріальних і духовних цінностей як засобу всебічного розвитку особистості, задоволення індивідуальних потреб та інтересів, формування ціннісних пріоритетів. Тому важливо забезпечити засобами освіти сформованість у людини високого рівня особистісної культури, що дає їй

можливість правильно оцінювати динамічні зміни в оточуючому середовищі крізь призму власних цінностей, адекватно на них реагувати, а головне – діяти в ньому, відчуваючи персональну відповідальність за наслідки своїх дій і вчинків [9], особливо, в сучасному полікультурному середовищі, в якому визначальною є міжкультурна толерантність. У сучасних умовах виділяється міжкультурний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців, що є релевантним для сучасного етапу розвитку системи освіти, та покликаний допомогти побачити загальне та різне між культурами, подивитися на власну культуру очима інших народів, сформувати індивідуальну картину [1]. Використання законів та особливостей соціально-економічного, історичного розвитку людської цивілізації у сфері аналізу проблеми полікультурності – цивілізаційний підхід, який передбачає утвердження у системі професійної підготовки майбутнього фахівця принципу діалогу культур [9], особливо, коли мова про професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів в контексті формування міжкультурної толерантності.

Діалоговий підхід (М. Бахтін, Т. Іванова, Н. Крилова, В. Біблер, С. Курганов), що оснований на ідеях, які спираються на методологічну основу про те, що мислення особистості у процесі формування має вступати в діалогічне спілкування з попередніми формами культури, а також із представниками різних поколінь, які взаємодіють у єдиному часовому просторі, при цьому сам процес спілкування всіх учасників навчально-виховного процесу набуває вільного характеру [1]. Крім того, даний підхід наголошує на толерантності як психологічній характеристиці виховуючого діалогу. Діалогічний педагогічний процес має смислово-ціннісну орієнтацію, вищими смислами й цінностями якого є духовність [6].

Діяльнісний підхід (Г. Бал, І. Бех, Л. Виготський, В. Іванов, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Семиченко) – процес розвитку особистості здійснюється у тісній залежності від тієї діяльності, в яку вона включена, а формування цілісної особистості неможливий без включення її в різноманітні, ієрархічно залежні види діяльності [2]). Даний підхід привертає все більшу увагу науковців, насамперед тому, що змінюється місце освітньої діяльності в сучасній вищій освіті, в процесі якої формуються такі її характеристики, як свідомість, цілеспрямованість, наукова

обґрунтованість, продуктивність, що є одночасно предметом соціально наукових пошуків; по-друге, це самодіяльність як актуальний аспект проблематики діяльності, а, отже, самовизначення, самореалізація, самокорекція та ін., процеси, які відіграють важливу роль у становленні сучасного педагога. Зазначимо, що в межах культурологічного підходу студент як майбутній фахівець окреслюється також і як суб'єкт культуротворчої діяльності в умовах полікультурного освітнього простору [7]. Проте наявності практичного компонента в професійній підготовці соціального працівника / педагога ще не достатньо, щоб він вільно та компетентно вирішував соціальні завдання у всіх багатогранності їх прояву, що особливо яскраво простежується, коли форми організації навчально-пізнавальної діяльності студенти не адекватні формам професійної діяльності. На думку О. Карпенко, діяльність може виступати засобом становлення, розвитку особистості, методом її дослідження, зв'язком з об'єктом певної системи, взаємозв'язком з іншою особистістю, що дозволили представити діяльність через її активність [8]. Акмеологічний підхід, представники О. Бодальова, А. Деркача, Н. Кузьміної, В. Максимової, С. Пожарського, М. Поташника, В. Панасюка та ін. Як наука, акмеологія вивчає життєві обставини та умови, типові для певного віку та рівня розвитку людини, що сприяють досягненню вершини на кожному віковому етапі [1]. Згідно з дослідженнями Ю. Тодорцевої, акмеологія особистості становить інтерес вже тому, що одним з її чотирьох компонентів, що виділяє А. Реан, виступає толерантність [5], підтверджуючи акмеологічний підхід до толерантності тим, що визначає її складовою соціальної зрілості особистості та готовності до міжкультурної комунікації. Оскільки комунікація не можлива без почуття толерантності як права особистості на іншу думку та повністю залежить від діалогу, Ю. Тодорцева припускає, що як діалогічний, так і акмеологічний підходи, мають єдине цільове джерело у вигляді діалогу. Толерантність як найважливіший компонент акмеології особистості пов'язаний також з іншими її компонентами: відповідальністю, саморозвитком, інтегративністю. Однак зміст соціальної зрілості особистості та підготовки до міжкультурної комунікації не може проявлятися повно без рівня розвинутої компонента толерантності [6].

За аналізом Б. Єрасова, на сьогодні в теорії міжкультурної комунікації склалися два основних підходи – інструментально-прагматичний та пояснювальний. Інструментально-прагматичний підхід розглядає механізми адаптації іммігрантів з різних регіонів до умов інших країн. У рамках цього підходу досягнуто значні результати у розробці теорій і методик дослідження культурного шоку, механізмів комунікації та адаптації, специфіки мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки представників різних культур, впливу цінностей та стереотипів на процес міжкультурного спілкування.

Розглянемо акмеологічні особливості підготовки майбутніх вчителів-філологів до міжкультурної комунікації в полікультурному середовищі.

Одним із засобів підготовки до міжкультурної комунікації М. Денисенко вважає читання культурно-країнознавчих текстів іноземною мовою. Авторкою розроблена система вправ для домашнього читання, яка сприятиме розширенню філологічного і культурологічного кругозору майбутнього вчителя, вихованню в нього художнього смаку, розвитку логічного й критичного мислення, формуванню мовної та мовленнєвої компетенції [3]. Вправи класифіковано на чотири типи: рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні та продуктивні або творчі. Вправи рецептивного типу, власне читання текстів культурно-країнознавчої тематики. Вправи рецептивно-репродуктивного типу використовуються для усунення лексичних і граматичних труднощів, для формування прогностичних навичок та вмінь, а також для розширення культурно-країнознавчого кругозору майбутніх вчителів. Виконуючи ці вправи, студенти мають зрозуміти й відтворити або доповнити подану культурологічну інформацію в ситуаціях іншомовної комунікації. Рецептивно-продуктивні вправи спрямовані на виховання самостійності, ініціативності особи, що виявляються через прагнення зрозуміти й оцінити інформацію, розпізнати зв'язки, що існують між новими і вже відомими культурними явищами, знайти нестандартні шляхи розв'язання проблеми. Продуктивні або творчі вправи розвивають критичне мислення учнів, їхню пізнавальну активність та самостійність у розв'язанні навчальних завдань [7].

За Г. Єлізаровою та Л. Халяпіною, до особливостей підготовки до міжкультурної комунікації відносяться засоби глобальної мережі Інтернет, тому що велика кількість лінгвокультурознавчого матеріалу в Інтернет-ресурсах дає можливість відібрати і систематизувати Інтернет-дискурс різних жанрів і стилів, які відображають концептосферу різних рівнів [8].

І. Макаренко також розглядає Інтернет як один із способів пізнання людиною світу та інших культур. Вона пропонує педагогічну технологію використання навчальних проектів як засобу розширення іншомовної комунікативної компетенції студентів у процесі поглиблення полікультурної спрямованості їх мовної підготовки. В основі методу проектів покладено розвиток пізнавальної діяльності майбутнього вчителя-філолога, його критичного і творчого мислення, формування умінь орієнтуватися в інформаційному просторі полікультурного світу, самостійно конструювати свої знання, організовувати навчальну діяльність, спрямовану на створення навчального продукту, який є матеріальним результатом індивідуальної або спільної праці. Використовуючи Інтернет-ресурси, студенти розкривають зміст таких загальнолюдських цінностей, як «Людина», «Істина», «Краса», «Щастя», «Любов», «Життя», «Смерть», «Вічність» та аналізують ці цінності в культурах різних народів. За А. Макаренко, підготовка до міжкультурної комунікації спрямована також на мовну підготовку студентів в умовах глобальної освіти [6].

Таким чином, особливості підготовки майбутнього вчителя-філолога до міжкультурної комунікації полягають в цілеспрямованій, організованій, планомірній, змістовній й динамічній системі діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, яка спрямована на формування у майбутніх вчителів-філологів комунікативної компетентності. Як і будь-який інший процес, підготовка до міжкультурної комунікації має свої цілі, завдання, структуру, функції, комплекс умов і передбачає оволодіння майбутніми вчителями-філологами знаннями про міжкультурну комунікацію в різних ситуаціях професійної діяльності, сформованість умінь і потреби діяти відповідально й будувати відносини на основі норм та вимог, умінь здійснювати рефлексію власної поведінки, що забезпечує формування готовності до міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 576 с.
2. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета : теория и опыт исследования : [монография] / А. В. Глузман. — К.: Поисково-издательское агентство, 1998. — 252 с.
3. Коваль В.Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. Ю. Коваль. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2009_6/koval.pdf.
4. Левченко Т.І. Развитие освіти та особистості в різних педагогічних системах / Т.І. Левченко. — Вінниця: «Нова Книга», 2002. — 512 с.
5. Макаренко И.А. Internet in Learning English. Учебно-методическое пособие. Ростов-на-Дону, 2004. — 40 с.
6. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: монографія / за ред. С.О Сисоєвої// МОН України. АПН України. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. — Маріуполь – Д.: АРТ-ПРЕС, 2008- 400 с.
7. Шиянов Е.Н. Гуманизация педагогического образования: состояние и перспективы /Московский гос. пед. ун-т им. В.И. Ленина; Ставропольский гос. пед. ин-т. -М.; Ставрополь: СГПИ, 1991. - 205с.
8. Adler P. S. Beyond Cultural Identity: Reflections on Cultural and Multicultural Man / P. S.Adler // Intercultural Communication: A Reader. Belmont. CA: Wadsworth, 1987. -P.12-23.
9. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: [монографія] / [Дубасенюк О. А., Антонова О. Є., Вітвицька С. С., Сидорчук Н. Г., Спирін О. М., Якса Н. В. та ін.] ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. — Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2008. — 396 с.

Рецензент

Березюк О.С. – к. пед. н., доцент

Стаття надійшла до редакції 15.04.2015

АКМЕЛОГИЧЕСКИЕ ЗАСАДЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ К МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Маркова Татьяна Вячеславовна

аспирант кафедры педагогики,

Житомирский Государственный университет им.И.Франка, г. Житомир

Sunshine-sunshine@rambler.ru

Аннотация. В статье рассмотрены особенности подготовки будущих учителей-филологов к межкультурной коммуникации и раскрыты базовые понятия в научной литературе, проанализировано состояние исследуемой проблемы и выделены основные определения базовых понятий по изучению проблемы межкультурной коммуникации и формирования готовности к ее осуществлению, а именно: межкультурная коммуникация, «подготовка», «поликультурная среда».

Ключевые слова: подготовка к межкультурной коммуникации; межкультурная коммуникация; подготовка; поликультурная среда.

ACMEOLOGICAL PECULARITIES OF TRAININGS OF FUTURE TEACHERS-PHILOLOGIST TO INTERCULTURAL COMMUNICATION

Tetiana V. Markova

post-graduate student,
of Zhytomyr State Ivan Franko University, Zhytomyr
Sunshine-sunshine@rambler.ru

Abstract. The article deals with the peculiarities of training to cross-cultural communication in scientific literature. The state of the researched problem is analyzed and the main general terms of intercultural communication and formation of readiness are analysed and are singled out in the philosophical, psychological and pedagogical literature.

Key words: training for intercultural communication; intercultural communication; professional readiness; multicultural background.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Volkova N.P. Pedagogika: Handbook for university students. - K: Vidavnichiy tsentr «Akademiya», 2001. – 576 p. (in Ukrainian)
2. Gluzman A. V. Professional-pedagogical preparation of university students: theory and research experience: [monografy] / A. V. Gluzman. – Kharkiv: Poiskovo-izdatelskoe agentstvo, 1998. – 252 p. (in Russian)
3. Koval V.Yu. System extracurricular activities of students of higher educational institutions [online] / V.Yu.Koval. – Available from: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2009_6/koval.pdf. (in Ukrainian)
4. Levchenko T.I. Development of education and personality in different pedagogical systems / T.I. Levchenko. – Vinnitsya: «Nova Knyga», 2002. – 512 p. (in Ukrainian)
5. Makarenko I.A. Internet in Learning English. Training handbook. Rostov-na-Donu, 2004. – 40 p. (in Russian)
6. Sokolova I. V. Professional training of the future teacher-philologist in two specialties: monography: / za red. S.O SisoEvoYi// MON UkraYini. APN UkraYini. In-t ped. Osvita ta osvita doroslyh. – Mariupol – D.: ART-PRES, 2008 – 400 p. (in Ukrainian)
7. Shiyanov E.N. Gumanizatsiya Humanization of teacher education: state and prospects /Moskovskiy gos. ped. un-t im. V.I. Lenina; Stavropolskiy gos. ped. in-t. -M.; Stavropol: SGPI, 1991. -- 205 p. (in Russian)
8. Adler P. S. Beyond Cultural Identity: Reflections on Cultural and Multicultural Man / P. S.Adler // Intercultural Communication: A Reader. Belmont. CA: Wadsworth, 1987. -12-23 p.
9. Professional teacher education: modern conceptual models and trends: [monografIya] / [Dubasenyuk O. A., Antonova O. E., Vitvitska S. S., Sidorchuk N. G., SpIrIn O. M., Yaksa N. V. ta In.] ; za zag. red. prof. O. A. Dubasenyuk. – Zhitomir : ZhDU Im. I. Franka, 2008. – 396 p. (in Ukrainian)